

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U003067

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 06-09-2024

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Литовченко Віталій Петрович

2. Vitalii P. Lytovchenko

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-1869-616

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 053

Назва наукової спеціальності: Психологія

Галузь / галузі знань: соціальні та поведінкові науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Спеціальна психологія

Дата захисту: 19-09-2024

Спеціальність за освітою: Стоматологія

Місце роботи здобувача: Організація відсутня

Код за ЄДРПОУ: 00000000

Місцезнаходження: -----, Київ, 00000, Україна

Форма власності: Змішана

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): 6824

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлинського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлинського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 15.21.51, 15.01

Тема дисертації:

1. Формування професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я з особами з порушеннями слуху
2. Formation of professional communication of health care specialists with persons with hearing impairment

Реферат:

1. У дисертації вперше здійснено наукове вирішення проблеми формування психологічно доцільної професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я (лікарів-стоматологів) з особами з порушеннями слуху. Актуальність дослідження обраної проблеми зумовлена сучасними тенденціями суспільного розвитку, зокрема необхідністю дотримання безбар'єрності, яка нині є одним із ключових понять Концепції сталого розвитку (2015) та загальною (провідною) тенденцією як у міжнародному контексті, так і на національному рівні. Україна приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку, поділяє основні принципи, ідеї концепції щодо рівного доступу до соціальних, освітніх та інших програм, реалізації прав людини, зокрема осіб з інвалідністю. У дисертації на основі цілісного теоретичного аналізу проблеми, що досліджується, визначено теоретичні основи формування професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я з особами з порушеннями слуху, які базуються на положеннях психології, спеціальної психології,

сурдопсихології, теорії професійної підготовки медичних працівників. Проблему професійної комунікації розглянуто у контексті ідеї безбар'єрності, що регламентовано Національною стратегією зі створення безбар'єрного простору в Україні (2021), принципів інклюзивності, універсального дизайну, біопсихосоціальної моделі визначення особливих потреб. На основі результатів теоретичного аналізу, дослідження практичного досвіду з урахуванням основних положень компетентнісного підходу визначено структуру феномену «професійна комунікація фахівців сфери охорони здоров'я» стосовно пацієнтів з порушеннями слуху, що містить три компоненти: когнітивний / знанневий (знання специфіки комунікативних потреб осіб з порушеннями слуху, культури осіб з глухотою, базової (тематичної) лексики жестової мови, шляхів комунікації з пацієнтами з порушеннями слуху, необхідних адаптацій, організаційних аспектів, особливостей роботи з технічними засобами), мотиваційно-ціннісний (сприйняття цінностей інклюзії, зацікавленість у наданні якісних медичних послуг, прагнення створити безбар'єрне середовище у медичному закладі, забезпечити доступну комунікацію з пацієнтами з порушеннями слуху; мотивація до самовдосконалення у професії) та практичний (реалізація знань у практичній професійній діяльності). У дослідженні більшою мірою увага приділяється когнітивному та мотиваційно-ціннісному компонентам, оскільки респондентами є лікарі-інтерни, які ще не проводять власну медичну практику (досвіду практичної діяльності недостатньо). Відповідно до компонентів визначено критерії, показники та рівні сформованості професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я: високий / психологічно доцільний, достатній, низький; обґрунтовано основні бар'єри у професійній комунікації з особами з порушеннями слуху (психологічні, комунікативні, культурні). Уточнено сутність поняття «професійна комунікація фахівців сфери охорони здоров'я з особами з порушеннями слуху» як вид професійної комунікації, що передбачає обмін інформацією через вербальні та невербальні повідомлення шляхом «шифрування» / «дешифрування» сигналів із застосуванням обраного адаптованого каналу комунікації з метою вирішення професійних завдань, надання медичних послуг. Проаналізовано специфіку комунікативних потреб осіб з порушеннями слуху в контексті соціокультурного підходу. Увагу акцентовано на психологічних та соціокультурних особливостях осіб з порушеннями слуху; каналах комунікації, які зумовлено станом слухової функції, мовою спілкування, технічними засобами реабілітації тощо; окрему увагу приділено таким феноменам як культура глухих, жестова мова тощо. В роботі представлено основні шляхи комунікації між лікарем-стоматологом та пацієнтом з порушенням слуху, зокрема особливості комунікації з дітьми, приділено увагу перекладу жестовою мовою під час надання медичної допомоги. Презентовані аспекти (психологічні основи, соціокультурні особливості) покладено в основу проектування професійної комунікації медичних працівників з особами з порушеннями слуху. З'ясовано стан проблеми формування професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я з особами з порушеннями слуху в національній та зарубіжній науці і практиці. На основі емпіричного дослідження (вивчення думки з означеної проблеми національних та міжнародних експертів, онлайн обговорення за участі лікарів-стоматологів) – визначено, що проблема професійної комунікації медичних працівників з особами з порушеннями слуху є актуальною та недостатньо вирішеною, основними чинниками є такі: недостатня обізнаність із особливостями комунікації з пацієнтами з порушеннями слуху (72,7%); не володіння / недостатній рівень володіння жестовою мовою (70,5%); відсутність / недостатність інформації про допоміжні технічні засоби комунікації з пацієнтами з порушеннями слуху (онлайн переклад жестовою мовою та ін.) (63,6%) та ін.

2. In the dissertation, for the first time, a scientific solution to the problem of the formation of psychologically appropriate professional communication of health care specialists (dentists) with persons with hearing impairments was implemented. The relevance of the study of the chosen problem is determined by the modern trends of social development, in particular, the need to observe barrier-freeness, which is currently one of the key concepts of the Conception of Sustainable Development (2015) and a general (leading) trend both in the international context and at the national level. Ukraine has joined the global process of ensuring sustainable development, shares the main principles, ideas of the concept of equal access to social, educational and other programs, the realization of human rights, in particular of persons with disabilities. In the dissertation, based on a holistic theoretical analysis of the problem under investigation, the theoretical foundations of the formation of

professional communication of health care specialists with persons with hearing impairments are determined, which make up the provisions of psychology, special psychology, deaf psychology, the basis of professional training of medical workers. The problem of professional communication is considered in the context of the idea of barrier-freeness, which is regulated by the National Strategy for the Creation of a Barrier-free Space in Ukraine (2021), the principles of inclusiveness, universal design, and the biopsychosocial model of determining special needs. Based on the results of theoretical analysis, the study of practical experience, taking into account the main provisions of the competence approach, the structure of the phenomenon «professional communication of health care specialists» in relation to patients with hearing impairments is determined, which contains three components: cognitive (knowledge of the specifics of the communication needs of persons with impairments hearing, the culture of people with deafness, the basics of sign language, ways of communicating with patients with hearing impairments, necessary adaptations, organizational aspects, peculiarities of working with technical means), motivational and valuable (perception of the values of inclusion, interest in providing quality medical services, the desire to create a barrier-free environment in a medical institution, to ensure accessible communication with patients with hearing impairments; motivation for self-improvement in the profession) and practical (implementation of knowledge in practical professional activities). In the study, more attention is paid to cognitive and motivational-value components, since the respondents are interns who have not yet conducted their own medical practice (practical experience is not enough). According to the components, the criteria, indicators and levels of formation of professional communication of health care specialists are defined: high / psychologically appropriate, sufficient, low; the main barriers in professional communication with persons with hearing impairments (psychological, communicative, cultural) are substantiated. The essence of the concept of «professional communication of health care specialists with persons with hearing impairments» as a type of professional communication, which involves the exchange of information through verbal and non-verbal messages by «encrypting» / «decrypting» signals with the use of a selected adapted communication channel for the purpose of solving professional tasks, provision of medical services. The specifics of the communicative needs of persons with hearing impairments are analyzed in the context of the sociocultural approach. Attention is focused on the psychological and sociocultural characteristics of people with hearing impairment; communication channels determined by the state of auditory function, language of communication, technical means of rehabilitation, etc.; particular attention is paid to such phenomena as deaf culture, sign language, etc. On the basis of theoretical analysis, the generalized main ways of communication between a dentist and a patient with hearing impairment are presented, in particular, the peculiarities of communication with children, attention is paid to sign language translation during the provision of medical assistance. The presented aspects (psychological foundations, socio-cultural features) are the basis for designing professional communication of medical workers with persons with hearing impairments.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

- 1. Литовченко, В. П. (2022). Медичне інтерв'ю в системі стоматологічної допомоги пацієнтам з особливими потребами. Медичні перспективи, 27(4), 239-249. <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2022.4.271238>
https://www.researchgate.net/publication/367123971_Medical_interview_in_the_system_of_dental_care_provi
Scopus/Web of Science

- 2. Литовченко, В. П. (2024). Психологічна підтримка пацієнтів з порушеннями слуху: методичні прийоми та рекомендації для лікарів-стоматологів. Журнал сучасної психології, 1(32), 79-87. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2024-1-9>
<https://www.journalsofznu.zp.ua/index.php/psych/article/view/4098>
- 3. Литовченко, В. П. (2024). До питання формування професійної комунікація лікаря та пацієнта з порушенням слуху (презентація авторського Telegram чат-боту). Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 1(24), 120-148. <https://doi.org/10.33189/epn.v1i24.244>
- 4. Литовченко, В. П. (2023). Основні положення концепції кафедри професійної комунікації лікаря-стоматолога. Габітус, 56, 224-228. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.56.42>
- 5. Литовченко, В. П. (2023). Психологічна складова роботи фахівців медичної сфери з пацієнтами з порушеннями слуху: історичні аспекти і рекомендації. Особлива дитина: навчання і виховання, 109(1), 60-90. <https://doi.org/10.33189/ectu.v109i1.128>
https://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/128
- 6. Литовченко, В. П., & Литовченко, С. В. (2022). Дентофобія: психологічні особливості та профілактика із дотриманням норм інклюзивності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія, (2), 74-80. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.2.15> <http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/126>
- 7. Литовченко, В. П., & Литовченко, С. В. (2022). Безбар'єрність стоматологічної допомоги пацієнтам з особливими комунікативними потребами: організаційний та психологічний аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія, (1), 131-139. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.1.25> <http://www.psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/101>
- 8. Литовченко, В. П. & Литовченко, С. В. (2021). Доступність стоматологічних послуг для людей з порушеннями слуху: комунікація лікаря та пацієнта. Український науково-медичний молодіжний журнал, 125(3), 52-63. [https://doi.org/10.32345/USMYJ.3\(125\).2021.52-63](https://doi.org/10.32345/USMYJ.3(125).2021.52-63)
- 9. Литовченко, В. П. (2019). Особливості співпраці ортодонтів та логопедів в контексті діяльності інклюзивно-ресурсних центрів. Український журнал медицини, біології та спорту, 4(6), 287-292. <https://doi.org/10.26693/jmbs04.06.287>

Наукова (науково-технічна) продукція: дисертація

Соціально-економічна спрямованість: формування професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я з особами з порушеннями слуху

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 0121U108682 0124U000496

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Засенко В'ячеслав Васильович

2. Viacheslav V. Zasenکو

Кваліфікація: д.пед.н., професор, академік, 13.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-0325-4578

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлінського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Астремська Ірина Володимирівна

2. Iryna V. Astremska

Кваліфікація: д. психол. н., доц., 19.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-9746-3356

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=es37K90AAAAJ&hl=uk>

Повне найменування юридичної особи: Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Код за ЄДРПОУ: 23623471

Місцезнаходження: вул. 68 Десантників, буд. 10, Миколаїв, Миколаївський р-н., 54003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Шевченко Володимир Миколайович

2. Volodymyr M. Shevchenko

Кваліфікація: д.пед.н., старший науковий співробітник, 13.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-0119-3206

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=hqsuHUUAAAAJ&hl=ru>

Повне найменування юридичної особи: Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Код за ЄДРПОУ: 44807628

Місцезнаходження: вул. Пирогова, буд. 9, Київ, 01030, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Бабяк Ольга Олексіївна
2. Olha O. Babiak

Кваліфікація: к. психол. н., с.д., 19.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-6337-120

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=5ReeHY0AAAAJ&hl=ru>

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлинського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кульбіда Світлана Вікторівна
2. Svitlana V. Kulybida

Кваліфікація: д.пед.н., професор, 13.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-0194-3495

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=LF1S4HoAAAAJ&hl=uk&oi=ao>

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлинського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Омельченко Ірина Миколаївна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Омельченко Ірина Миколаївна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Баташева Наталія Іванівна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна